

דברי תורה בפרשה ובהלכה

בענין קבלת משה את תרומת תכשיטי הנשים

כתיב (שמות ל"ה, כ"ב) "ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו חח ונזם וטבעת וכומז כל כלי זהב וכל איש אשר הניף תנופת זהב להי" ופרש"י **וכומז** כלי זהב הוא נתון כנגד אותו מקום לאשה" והקשה הרמב"ן (לקמן ל"ה, ח') דכאן נסתם הדבר ומשמע דלא היה למשה רבינו שום טענה על עצם התרומה. ואילו לקמן (שם) כתיב "ויעש את הכיור נחושת ואת כנו נחושת במראת הצובאות אשר צבאו פתח אהל מועד" ופרש"י **במראת הצובאות** בנות ישראל היו בידן מראות, שראות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן, והיה מואס משה בהן, מפני שעשויים ליצר הרע, אמר לו הקדוש ברוך הוא קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכל, שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים" וצ"ב מאי שנא דאת הכומז שנתון על אותו מקום קיבל משה רבינו ואילו את המראות שבהן נתקשטו לבעליהן חשש משה רבינו דעשוין הן ליצה"ר.

והמהר"ל (בגור אריה) תי" ע"פ מה דקיי"ל (ב"ק ס"ה ע"ב) "נתן לה באתננה חיטין ועשאן סולת זיתים ועשאן שמן ענבים ועשאן יין ... ב"ש אוסרין ובית הלל מתירין מאי טעמא דבית שמאי דכתיב גם לרבות שינוייהם ובית הלל הם ולא שינוייהם" וקיי"ל כב"ה וא"כ שינוי קונה. וממילא י"ל דאת החח והכומז התיכו ולא נקבעו בכלים כמות שהם וממילא אין בזה שום מאיסות (להו"א של משה רבינו) משא"כ את הנחושת של המראות הצובאות לא רצו להתיך דכך היה יותר ראוי (כך נצטרך לומר לתי" המהר"ל דלכא"ו יקשה למה לא אמר להם להתיך את המראות הללו) וע"כ היו מאוסות לדעתו של משה רבינו.

ואמנם יישב המהר"ל את החילוק לדעתו של משה רבינו בין קבלת הכומז לבין קבלת המראות הצובאות אך אכתי צ"ע מהא דפסק השו"ע (או"ח סי' תרמ"ט סעי' א') "גזל לולב ושיפחו, כשר, דקנייה בשינוי מעשה ומיהו לא יברך עליו" וביאר המשנ"ב (סק"ו) דכיון שבא לידו בעבירה אין ראוי להזכיר שם שמים עליו וא"כ ה"ה הכא אין ראוי למשה רבינו לקבל את הכומז שהוא מילא תפקיד של גירוי היצה"ר¹ (ואמנם אין בזה קושיא כ"כ שהרי לדינא הוא כשר אלא דיש בזה ענין של הזכרת שם שמים וא"כ י"ל דלגבי התרומה למשכן דאמנם הוא בנין בית לה' וא"כ יש להחמיר כראוי אך אי"ז חומרא כ"כ גדולה כהזכרת שם שמים דיש בזה משום ידובר שקרים לא יכון לנגד עיני וכן מה שאמרו בב"ק (צ"ד ע"ב) שהגזל ומברך על גזילתו אי"ז מברך אלא מנאץ (דו"ק).

ונראה ליישב דבנידון דידן לא שייך כלל האי לתא דמצוה הבאה בעבירה דהביאור הפשוט בדין מצוה הבאה בעבירה אינו דעשה עבירה בחפץ של המצוה אלא שהמצוה לא יכלה להתקיים לולי העבירה וכגון גזל קמח ועשה בה מצה דבלא הגזילה לא היה יכול לעשות מצה זו וע"כ אינו יוצא בה יד"ח וכן גזל לולב ורוצה לצאת בו יד"ח מצות לולב אך היכן דהדבר נמצא אצלו אלא שעשה בו עבירה וכגון שהרג אדם ע"י האתרוג או שטלטלו בשבת לרה"ר בזה לא אמרי' דהוי מצוה הבאה בעבירה (אמנם לענין טלטול אפשר דיש בזה חילוק היכן הוא נוטלו דאם נוטלו ברה"ר יש הסוברים דיש בזה חיסרון משום מצוה הבאה בעבירה כיון דבאותו מקום לא יכל לקיים את המצוה בלא עבירה אך לא מצד עצם החפץ של המצוה שנעשתה בו עבירה אלא כ"ל דהקיום הנ"ל לא יכל להיות לולי העבירה). וממילא ברור הדבר דסוגיא זו אינה ענין כלל לתרומת תכשיטי הנשים.

עוד שמעתי ליישב דהנה בהמשך הדברים פרש"י ז"ל "ונעשה הכיור מהם, שהוא לשום שלום בין איש לאשתו, להשקות ממים שבתוכו את שקנא לה בעלה ונסתרה" וכיון שכן לא רצה משה רבינו לקבלם כיון דהוא מעין 'אין קטיגור נעשה סניגור' שבדבר שחטאו בו לתקן לא מתאים, משא"כ את החח והנזם והכומז דלא קבעם בכיור לא הייתה כל מניעה ממשה רבינו לקבלם [דלא היה שייכות למצות סוטה כמו שהיה במראות הצובאות]. אמנם הדברים צ"ב בדברי רש"י משמע דעיקר המניעה של משה רבינו הייתה מצד עצם הדבר שעשויים ליצה"ר ואם אינו רוצה לא מוכרח לעשותם בכיור והבין המיישב הנ"ל דהיה ציווי למשה רבינו לקבלם ולקובעם בכיור של הסוטות וממילא הוקשה בעיניו אך מפשטות לשון רש"י נראה דקודם שמאס לא היה לו בזה שום ציווי בענין הקבלה ואיד לעשותם ורק אחר שמאס בקבלתם מצד יעודם ליצה"ר ואמר לו הקב"ה שהם חביבים עליו דן משה בדעתו דכיון שכן ראוי הדבר לקובעם בכיור שממנו משקים את הסוטות להראות דהדבר בעצם הוא מותר אלא עושים אותו בקדושה ובטהרה ולא כאותה סוטה שעשתה את הדבר בטומאה גדולה תחת בעלה.

בדין פגיעה בכמה דיני בין אדם לחבירו שהותרו לתועלת היכא דמעורבת כוונה אחרת במעשיו

ומכוח נידון זה [שבארנו שמה לא רצה לקבל דבר שמעורב חטא כאשר בא לתקן] עלה בדעתי לדון

א.

היאך יהא הדין באדם הנגוע בחטא מסויים וכעת רואה את חבירו שחוטא אף הוא בזה הענין ורוצה לקיים בו מצות תוכחה כמש"כ (ויקרא י"ט, י"ז) "הוכח תוכיח את עמיתך" האם שפיר עבד או דכיון שהוא ג"כ נגוע באותו החטא לאו שפיר עבד (ואמנם יש לדון אם צריכים להעמיד הספק דוקא בגוונא דאין החוטא עתה ידע שהמוכיחו נגוע בהאי חטא דאם ידע מזה א"כ אפי' דבעיקרון יש למצות תוכחה אך כאן התוכחה לא תעזור ובצדק כיון שיאמר לו טול קורה מבין עיניך ובכה"ג י"ל דאם אין דבריו נשמעין אין מצות תוכחה דאין המצוה סתם לומר את התוכחה אלא עיקרה שישוב מן המעשה וכאן אין הוא צריך לשוב כיון שהמוכיחו נגוע בדבר מאוד או די"ל דכשם שמצינו לכמה מן הראשונים (עי' משנ"ב סי' תר"ו) דאף היכן דידוע שלא ישמע יש חיוב להוכיח עכ"פ פעם אחת ה"ה הכא דאע"פ שידוע שלא ישמע יש להוכיחו עכ"פ פעם אחת וצ"ע).

ב.

יש לדון כה"ג לגבי סיפור לשוה"ר לתועלת וכגון שמספר על חבירו שעושה מעשה מסויים ויש בסיפור זה תועלת וכגון שמזהיר אדם מפני חבירו שרוצה לגונבו ואף הוא מידי פעם מזנב בנכסי אחרים דלכא"ו כיון שהוא נגוע באותו חטא א"כ אין כוונתו בשביל התועלת אלא דעתה הוא יותר נוחא ליה להזהיר את החבר דיתן לו עצמו תועלת בעתיד או לשמוח בתקלתו אך מ"מ י"ל דסו"ס יש בסיפור זה תועלת לחבירו ומה בכך שאין הוא מתכוין לזה.

ולגבי לשוה"ר כתב בחפץ חיים (הלכות לשוה"ר כלל י" סעי' ג') ז"ל "וכ"ז (שהותר לספר לשוה"ר לתועלת) אם הרואה טוב ממנו, אבל אם הוא חוטא כמותו, וגם הוא חולה בעבירות האלה כמוהו, הרי"ז אסור לפרסמו. כי איש כזה, אין כונתו בגלותו מסתרי לטובה וליראה, כי אם לשמוח

¹ והנה יעוי' במשנ"ב שם בהמשך דבריו פלוגתא בין המג"א לבין הגר"א והט"ז האם לאחר יאוש שרי דלהמג"א שרי ולהגר"א והט"ז אסור. וא"כ כל הנידון הוא לפי הט"ז והגר"א דתמיד אסור וא"כ ה"ה הכא משא"כ לפי המג"א דלאחר יאוש שרי א"כ י"ל דלגבי אדם אחר אין בזה חיסרון ולכן קיבלם משה רבינו דו"ק. עוד יש מקום לדון היות שמצות בניית בית המקדש חלה גם על הנשים הרי כלפי המביאות את החח האם יש כאן חסרון כלפיהם, לא כלפי משה.

לאיד ולבזותו בזה. וכבר נאמר בענין זה (הושע א', ד') "ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא", הנה כי אע"פ שעשה יהוא מצוה בהכריתו את בית אחאב ביזרעאל, כי נצטווה כן ע"י נביא ... בכ"ז נפקד עליו לבסוף דמי אחאב, מפני כי גם הוא היה רב פשעי".

ולפי דברי הח"ח נמצו למידים בנידון א. האם שרי להוכיח את החוטא כאשר המוכיח גם חטא כמוהו שיהיה אסור להוכיחו מחמת שאין כונתו בהוכחה אלא לשמוח לאיד ולבזותו וודאי שאז דבריו לא יהיו נשמעים. וכן למדתי מדברי המ"ב ס"א' ס"ק ו' דכתב דבינוני יעשה את מעשה המצוה דוקא בפני בינונים כמוהו ואדרבה טוב לעשות בפניהם שילמדו ממנו ולא בפני אנשים גדולים ממנו [אם אפשר לא לעשות המצוה בפניהם]. והיה לי קשה הא איכא מצות הוכחה ולמה לא יעשה בפניהם בכדי שלימדו ממנו, ע"כ מתבאר כדברינו כיון שדבריו לא יהיו נשמעים ולמה כיון שהוא בינוני הרי מעשיו בפניהם נחשב התנשאות מעתה לא יתקבלו דבריו ואין כאן מצות הוכחה.

ג. בענין האם שונא יכול לנצל את הריב ולגעור בשונאו השח בעת התפילה

בהא דכתב השו"ע (או"ח סי' קכ"ד סעי' ז') "לא ישיח שיחת חולין בשעה ששליח ציבור חוזר התפלה, ואם שח הוא חוטא, וגדול עונו מנשוא, וגוערים בו" היאך יהיה הדין כאשר הוא עצמו מקפיד בכל תוקף הדין ואינו מדבר כלל בעת שש"צ חוזר התפילה אך כאשר הוא רואה אחרים מדברים בעת חזרת הש"ץ מתחלקת הנהגתו לבי' דאם הוא רואה לאוהבו ששח בעת חזרת התפילה אינו מעיר לו מאומה אך אם הוא רואה לשונאו ששח בזמן זה ניגש אליו בזריזות לקיים האי דינא דשו"ע ומעיר לו בתקיפות כדי גערה האם שפיר עביד.

ולכאוי' ספק זה אינו שייך כלל לנידון הח"ח לענין סיפור לשו"ר לתועלת היכא דאין הוא נקי מאותו דבר דהא כאן הוא מקפיד מאוד שלא לשיח בעת שש"צ חוזר התפילה אלא דיש לנו ריעותא בזה שאין כוונתו שלימה במעשה תוכחה זה כיון דמוכיח רק לשונאו ולא לאוהבו. אך מצד עצמו אין חיסרון בזה המעשה. אבל כתב הח"ח בכלל י' ה"ל' לשה"ר ה"ל' ב' ס"ק ה' ש"יכויל לתועלת וכו' ולא להנות ח"ו מהפגם ההוא שנותן בחבירו ולא מצד שנאה שיש לו עליו מכברי' הרי דאם מספר מצד השנאה אין כאן היתר לספר לשה"ר שהרי בא רק לצער את השני וכל כוונתו היא לצער וכמו שכתב הח"ח כלל י' ה"ל' יא יומה מאוד צריך לזהר שלא להתיר לעצמו לספר לאחרים איך שהיה לו עסק עם פלוני ופלוני וגזלו או עשקו בזהובזה האופן או שחרפו או שצערו ובישו וכל כהאי גונא וכו' דבודאי אין כונתו בעת הסיפור לתועלת וכו' רק כונתו כדי לבזותו בעיני בני אדם שיפורסם לפניהם לחרפה ולקלון וכו' הרי דס"ל לאיסור מצד לשה"ר כאשר כונתו לשמוח לאיד וא"כ ה"ה שלא להוכיחו שהי מתכוין לבזותו וודאי שדבריו לא יהיו נשמעים.

והראוני דלכאוי' הדברים שנויים בפלוגתת הסמ"ע והט"ז בחו"מ סי' תכ"א דפסק השו"ע שם (סעי' י"ג) ז"ל "וכן הדין באדם הרואה אחד מישראל מכה חבירו, ואינו יכול להצילו אם לא שיכה המכה, יכול להכותו, כדי לאפרושי מאיסורא" ובסמ"ע שם (סק"ח) העיר דאין דברי המחבר כדברי הטור שהוסיף עוד בבא דמותר לו להציל את קרובו וכתב דבפרישה ביאר דברי הטור דיש חילוק בין אם הוא רגיל לאפרושי מאיסורא על דרך כלל דאם הוא תמיד רגיל להפריש מאיסור אף כאן מותר לו אך אם אינו רגיל להפריש מאיסור תמיד אף כאן אסור לו להפריש מאיסור אלא דאם הוא קרובו שרי כיון שאינו מדין להפריש מאיסור אלא מדין הצלת קרובו.

והט"ז שם כתב על חידושו זה של הסמ"ע שדקדק כן מדברי הטור ז"ל "ואיני יודע טעם לזה החילוק, דכיון דדינא הוא שיכול להציל ע"י הכאה את המוכה, מה לי בזה שיש לו שנאה על המכה, מ"מ הוא עושה מצוה להציל את המוכה, וכי בכונת הלב תליא מילתא, ואף שאין דרכו כן בפעמים אחרות, הרי לא יפה עשה באותן הפעמים, אמנם בהאי מעשה שפיר קעביד ומצוה קעביד" (ובעיקר דקדוק הסמ"ע בדברי הטור כתב הט"ז לבאר דחלוקים המה בדין האם מדקדקים אנו עליו שהיתר ההכאה לאותו מכה הוא רק בגוונא דאין יכול להציל באופן אחר לולא ההכאה דכן הוא בסתם אדם אך כאשר המכה מכה את קרובו אין מדקדקין בזה כלל וע"כ לא כללם הטור יחד ונתן טעמים שונים לבי' הדינים דבאמת בי' דינים נפרדים המה).

ולכאוי' נידון דידן לגבי להעיר לאדם השח באמצע חזרת הש"ץ תלוי ודאי בפלוגתא של הסמ"ע והט"ז דלפי הסמ"ע כיון שאינו רגיל להעיר לאוהבו יהיה אסור להעיר לו על כך ואילו לפי הט"ז מה שאינו רגיל להעיר לאוהבו חטא ופשע הוא ואינו סיבה שאף עתה לא יעיר למי ששח לקיים את הדין.

ואמנם דברי הט"ז לכאוי' מאוד קשים בהבנה לפי הח"ח שהרי אף שם כיון שהיה מצוה ע"י הנביא א"כ מה אכפת לנו במה שנתגלה לבסוף שאף הוא חטא בזה והלא כיון שענתה עשה ע"פ נביא א"כ היה מחוייב בזה ומצוה קעביד ומה בכך שאף הוא נכשל באותו חטא.

אמנם בנידון להעיר בחזרת הש"ץ היכא שהוא מקפיד י"ל דשפיר יש לגעור בו והטעם לזה הוא משום דזה הדין ומה שהוא לא מצליח לקיים את הדין כלפי שאר אינשי הוא משום דחשוב לו חבירותם, משא"כ עם השני אין לו שום זיקת חבירות שהרי הדין של גוערין בו כפי שפסקהשו"ע אינו מדין הוכחה אלא יש דין של גוערין בו. ויתכן שזה יהיה לתועלת שאחרים לא יספרו והאם יעבור על הלאו של לא תקום מסתבר שלא שהרי עשה מה שצריך לעשות. וא"כ הדרינן דתלוי האי נידון בפלוגתא דהסמ"ע והט"ז כנ"ל וצ"ע לענין מעשה.

בענין אמירת שלום עליכם

כתב השו"ע סי' ג' סעי' א' שיכנס לבה"כ יאמר התכבדו מכובדים ועכשיו לא נהגו לאומר, וביאר המ"ב כי אין אנו מוחזקין ליראי שמים שמלאכין מלווין אותנו עכ"ד.

אמנם יקשה ע"ז מהא דאמרינן שלום עליכם מלאכי השרת בליל שבת הא לדברי המ"ב מלאכים לא מלוין אותנו והנה מקור לה שמלאכי השרת מלוין אותנו ליל שבת הינו גמ' שבת דף קיט: תניא ר' יוסי בר יהודה אומר שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בע"ש מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושולחן ערוך ומטתו מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון וכו'

א"כ קשה בהאי דינא דלא אמרינן התכבדו מכובדים מ"ש משלום עליכם שכן נוהגים לאומר ומ"ש מהתכבדו מכובדים,

אמנם בעל הערוך השולחן כתב סי' ג' ס"ב ביאור לדבר דודאי יש מלאכים המלווין לו ואדם רק אין אנו מרגישים זאת עקב חסרון בגדלות ביראת שמים מעתה אי נאמר התכבדו מכובדים הרי זה מחזי כיוהרא ולכן לא אמרינן, עכ"ד ולפי"ז לא יקשה משלום עליכם דדוקא לתקן הלכה לומר התכבדו מכובדים זה א"א לומר כיון שלא מתקנים הלכה באופן של יוהרא אבל מלאכי השרת איננה תקנת הלכה אלא מנהג [שלא ברור לי מאיפה הגיע] ואין לחשוש מגאוה כיון שכל אחד אומרה אך לתקן הלכה של התכבדו מכובדים הרי זה לתקן הלכה בדרך של יוהרא להחזיק אותנו בתור יראי שמים.

לעילוי נשמת דודי הר"ר חיים בן הג"ר דוד פוברסקי זצ"ל

להארות והערות ותרומות ניתן לפנות אל:

פסח שחר פלא' 0583246108 דוא"ל: p.shoshi332@gmail.com